

Derleme

www.ziraat.selcuk.edu.tr/ojs
Selçuk Üniversitesi
Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi
25 (3): (2011) 110-123
ISSN:1309-0550

Japon Bahçe Sanatı Dönemleri ve Japon Bahçelerinde Sembolizm

Ahmet Tuğrul POLAT^{1,2}, Banu ÖZTÜRK KURTASLAN¹

¹Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Konya/Türkiye

(Geliş Tarihi: 17.03.2010, Kabul Tarihi:07.08.2010)

Özet

Japon bahçeleri, dünyadaki bahçe kültürleri içinde doğal, egzotik ve gizemli özellikleri ile ayrı bir konumda bulunmaktadır. Bu bahçeler estetik özelliklerinin yanısıra kullanılan bahçe elemanlarının taşıdıkları anlamlar bakımından da önem taşımaktadır. Japon bahçe sanatı tarihi dönemleri boyunca Budizm, Taoizm ve Şintoizm dinlerinden yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bahçe düzenleme, kültür ve güzel sanatlar ile gelişerek tam olarak şekillenmiştir. Geleneksel bahçe anlayışından farklı olarak Japon bahçesi kullanıcıların görerek bir kompozisyonu algılaması temelinde tasarlanmaktadır. Bu amaçla, bahçe içerisinde kullanılan elemanların verdiği mesajların iyi anlaşılması gerekmektedir. Türkiye’de Japon bahçeleri ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça yetersizdir. Bu çalışmada, Japon bahçe sanatının dönemleri ve bahçeyi oluşturan elemanların sembolik anlamları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Japon Bahçesi, Peyzaj Tasarımı, Sembolizm

The Japanese Garden Art Periods and Symbolism in Japanese Gardens

Abstract

The Japanese gardens are different from the world's other garden cultures with their natural, exotics and mysterious features. They are important in terms of not only with their visual beauties but also with the meaning of their garden components. The Japanese garden art have been affected by Buddhism, Taoism and Shintoism religions during its historical periods. Landscape design has developed and formed completely with culture and fine arts. The Japanese garden is designed depending on sight and understanding of its viewer unlike the other traditional gardens. With this aim, it is important that the components which are included in Japanese gardens should be well understood. In Turkey, the scientific researches related with this subject are insufficient. In this research, periods of Japanese garden art and the symbolic meaning of the garden's components was presented.

Key Words: Japanese Garden, Landscape Design, Symbolism

Giriş

Japonlar için doğa ile aralarındaki bağ bahçedir. Bahçe, Japonya peyzajının bir yansıması şeklindedir (Nitschke 2003). Yapay tepeler, kayalar, göller, akarsu yatakları ve çağlayanlar ülkenin çeşitli peyzajlarında göze çarpan özelliklerinden kopyalanmıştır (Tachibana ve ark. 2004, Sadler 2007). Japon bahçeleri sadece estetik güzelliği sağlamak için düzenlenmiş mekânlar değil aynı zamanda ruhun huzur bulduğu mekânlardır (Akdoğan 1974). Japon bahçeleri, tamamıyla Japonya’ya özgü peyzaj, din ve kültür kavramları ile iç içe girmiş ve anlam kazanmıştır. Fakat burada önemli olan biçimsel olarak küçük mekânlara koca bir dünyayı sığdırabilmenin ustalığını göstermektedir (Çınar ve Atakan 2007). Bahçeler bazen inziva için bazen de Budist rahipleri tarafından eğitim yerleri olarak kullanılmışlardır (Yamaguchi ve ark. 2008).

Sembolizm, izleyicinin tamamıyla maddesel kısmın haricinde peyzaja katılabileceği bir yoldur. Japon bahçesi hristiyan mitolojisinde ki cennet bahçesi

modelinin bir ifadesi olarak evrensel bahçe örneğini sürdürmektedir. Ayrıca, dinsel ve din dışı dünyalar arasında geçiş göstermektedir. Bahçe tapınağın rolünü üstüne alarak geliştirilmiş ve günlük yaşamın dışında insanlar tarafından aranan mekân olmuştur. Sembolizm herhangi bir kültürün manevi dilinin bir ifadesini içermektedir. Japon bahçe geleneği kesinlikle Taoist, Budist ve Şinto sembolizmi ve ikonografisinden etkilenmiştir. Örneğin; Horai Dağı, (Shumisen), Crane ve Tortoise Adaları, arıtılarak suyun kullanımı, dağlar ve bulutlar, çam ağacı v.b. (Ketchell 2001). Bu bahçeyi bir dizi öğrenilebilir ve açıklanabilir sinyallere dönüştürür. Böylece bahçeyi, doğanın kendisinin yeniden bir resme dönüştüğü yer olmaktan çıkarmaktadır (Sarkowicz 1998).

Japon Bahçe Sanatı Dönemleri

Japon bahçe sanatında kullanılan iki farklı bahçe stili bulunmaktadır. Genellikle yapay tepe ve gölleri kapsayan tepe bahçeleri ve düz bahçelerden oluşan bu stiller, tarihi süreç içerisinde gösterdiği tasarımsal

²Sorumlu Yazar: atpolat@selcuk.edu.tr

farklılıklar ile Japon bahçe sanatı dönemlerini ortaya çıkarmıştır (Ketchell 2001). Japonya’da bahçenin en eski tarihsel kaynağı milattan sonra 74 kadar uzanmaktadır İmparatorluk konutunda bir bahçeye sahip olma fikri ilk olarak Çin ile olan ilişkilerinden sonra çıkmıştır (Ketchell 2001). Japon bahçe sanatı ilk dönemlerde uzak doğudaki Kore ve Çin’e ait kültürel akımların etkisinde kalmıştır (Nakase 1988, Tüfekçioğlu 2008).

Nara (710-794) ile Heian (794-1185) dönemleri: Japonya’da Nara ile Heian dönemlerinde dinsel sanat alanında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında pagodalar ağırlık kazanmıştır. Gerçek Japon üslubundaki en eski pagoda, parlak kırmızı sütunlar üzerinde yükselen üst üste beş katıyla Kyoto’daki Agoji’dır (Nurlu ve Erdem 1994). Milattan sonra 552’ de, Budizm Kore’den Japonya’ya ulaşarak kültürel gelişmenin yeniden canlanmasını sağlamıştır. Budist öğretisi, bahçe yaratıcılarına bahçe alanını cennetin ideal bir temsili olarak görmeleri konusunda ilham vermektedir. Milattan sonra 793 civarı, Kyoto şehrinin kurulması ile bahçe kültürü gelişmiş ve imparatorluk sınıfı yaşamının önemli bir parçası olmuştur (Ketchell 2001). Japon bahçelerinin çekirdeği ve en az 16 tapınağın ev sahibi olan Kyoto kenti UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı) tarafından dünya miras alanı olarak kabul edilmiştir (Tonder 2007).

Japonya’da 11. y.y. sonunda, bahçecilik kılavuzu olarak bilinen “*Sakuteiki*” basılmıştır. Bu kitap bir bahçeyi tasarlamak için bilinen ve kabul edilen bütün ilkeleri özetleyerek sunmaktadır. Zamanın bahçe sanatının canlı bir resmini göstererek bahçe tasarımının önemini vurgulamaktadır. Kitapta ilk tavsiyelerden biri bahçe tasarımında doğayı kopyalayarak ve model olarak doğal peyzajı kullanmaktır. Okuyucuya bilginin temelini göstererek, önceki çalışmaların incelemesi için teşvik etmektedir. *Sakuteiki* günümüzde de bahçe tasarımcıları tarafından incelenmektedir (Ketchell 2001).

Heian döneminin sonunda asillerden asker sınıfına doğru bir yönelim gücü görülmüştür. Asker Budizm’in zen formunu tercih etmiş ve Japon kültürüne etkileri çok derin olmuştur (Ketchell 2001).

Kamakura dönemini (1185-1392): Kamakura döneminde zen düşüncesi çok zengin bir manzara resminin gelişmesine yol açmıştır. Japonya’da en ünlü bahçe mimarlarının birçoğu ressam olan din adamlarıdır. Muso Soseki din adamları içinde bahçe çalışmalarının öncülerinden sayılmaktaydı. Soseki, dini yapılarla bağlantılı olarak 50’ye yakın bahçe düzenlemiştir (Nurlu ve Erdem 1994).

Muromachi dönemi (1392-1568): Muromachi döneminde parklar ve bahçeler yapılmıştır. İmparatorlar, Kyoto’da Altın gümüş pavyonlar yaptırmışlardır (Nurlu ve Erdem 1994). Kyoto’da Ryoan-ji kaya bah-

çesi saf ve derin etkileri ile beğenilmektedir. Bu kapalı düzenleme bakıldığında zihinsel yükü azaltmaktadır. Kolay ve rahat bir etkisi olan bu bahçenin kaya düzenlemesinin algısal organizasyonunu kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Miura ve Sukemiya 2007). Zen tapınağında kuru peyzaj stili veya karesansui Ryoan-ji kaya bahçesi ve ünlü çakıllarının yaratılması ile zirveye ulaşmıştır. 1499’da yapılan bu bahçe, binlerce ziyaretçiyi cazibesi ve çekim gücü ile ağırlamaktadır; Bahçe dünya miras alanı olarak kabul edilmiştir (Ketchell 2001).

Momoyama dönemi (1568-1615): Momoyama döneminde saraylar yapılmıştır (Nurlu ve Erdem 1994). İnsanlar doğayı bir denge unsuru olarak görmeye başlamıştır. Bu aşamada Japon kültürü gelişmiş ve sağlamlaşmıştır. İnsan ve doğa arasında bir denge kurulmuştur (Nakase 1988).

Edo dönemi (1615-1867): Edo döneminde ise bahçelere çay evleri eklenmiştir (Nurlu ve Erdem 1994, Tüfekçioğlu 2008). Ev sahipleri ve konuklara arasında dinsel bir hazırlık ve çay servisini içeren çay törenlerinin artışı ile bahçe geleneği 16. y.y. da daha fazla yayılmış ve popüler olmuştur. Bu tören özel bir çay odasında veya evinde gerçekleştirilmektedir ve ziyaretçiler çay evine ulaşmak için bahçeden geçmektedirler (Ketchell 2001).

Meiji dönemini (1868-1912): Son olarak, Meiji döneminde (Tüfekçioğlu 2008) ise insan doğadan uzaklaşmaya başlamakta, dışarıdan gelen baskı ve yeni ideolojileri karşılamak için dünya görüşleri değişmektedir. Japonya’da bu Avrupa ve Amerika etkisi ile belirginleşmiştir (Nakase 1988).

Günümüz Japon Bahçeleri: Japon bahçeleri günümüzün modern dünyasında değişmeye devam etmektedir. 1868 den sonra, Japonya politik ve sosyal yapısında büyük değişim göstermiştir. Ülke hızlı bir şekilde çağdaşlaşmaya ve batılılaşmaya başlamıştır. Bazı yeni bahçelere batı stili tasarım anlayışları karışmıştır. Bununla birlikte, Bu dönemin ilk bahçelerinde yeni ve eski bahçelerin birleştirilmesine pek çaba gösterilmemiştir. İlerleyen zamanlarda modern ve geleneksel stiller daha uyumlu olarak birleştirilmeye başlanmıştır. Modern tasarımcılar idealleşmiş doğal mekanlar yaratmaktan ziyade kendi tarzlarını oluşturmaya yönelmişlerdir (Yamasaki 2009).

Japon bahçeleri örneği gelecek nesil üzerine yaratılmakta, geliştirilmekte ve sürdürülmektedir. Günümüzde, Japonya’da gelecek neslin bahçe tasarımcıları yeni bir şeyler yaratmanın yanı sıra eski bahçeleri sürdürmek için ustalık kazanmaktadırlar (Ketchell 2001).

Japon Bahçelerinde Sembolizm

Japon bahçelerinde yer alan yapay tepeler, göl, ada, dere ve çağlayan temel unsurları (Inaji 1998, Tanrıverdi 1975) kayalar, taşlar, köprüler, fenerler ve

pavyonlar bahçe mekânının ayrılmaz aksesuarları olarak düşünülmektedir. Düzenlemeleri hiç bir zaman gelişi güzel değildir. Japonlar için her birinin ayrı bir anlam ve ifadesi vardır (Akdoğan 1974, Gültekin 1998).

Göller: Japon bahçelerindeki göller peyzajın karakterine göre buzul ve krater göllerini, denizkulaklarını ve Çin Okyanusu'nu temsil etmektedir (Tanrıverdi 1975). Shugakuin'de, arka plandaki dağlar ile göl bahçesinden bir görünüm şekill' de sunulmuştur. Altın pavyon ve ona eşlik eden göl şekil 2'de yer almaktadır (Yamasaki 2009).

Şekil 1. Shugakuin de, göl bahçesi manzarası (Yamasaki 2009)

Şekil 2. Altın pavyon önünde yer alan göl bahçesi (Anonymous¹ 2010)

Akarsu: Keane'e göre (1996) Budizm inancında dağlardan çıkararak göle veya denize akan su, insanın doğum ile ölümü arasındaki yaşamını temsil etmektedir. Suyun içerisinden akıp geçtiği kayalar ise hayattaki zorluklar olarak kabul edilir (Tüfekçioğlu 2008). Su bazen düz bahçelerde yosun kaplı bir küçük taşın fişkirir ve küçük bir akarsuyun başlangıcını teşkil eder. Bu şekilde teşekkül eden bir akarsu önce doğudan güneye sonrada batıya yönelerek akar (Şekil 3) (Akdoğan 1974, Öztürk 1994, Gültekin 1998).

Şekil 3. Motsuji tapınak bahçesinde akarsu (Anonymous² 2010)

Kayalar: Bilimsel olarak kayaları düzenleme sanatı (*Ishi wo taten koto*) ifadesi sadece kayaların bir bahçeden diğerine yerleştirilmesi değil aynı zamanda bahçenin sanatsal olarak inşa edilmesidir (Nonaka 2008). Bahçede taşların yerleştirilmesi ile ilgili bir kaç kural vardır. Uzun ve dikey bir taş bahçede ana kaya olarak kullanılır. Ana taş genellikle düzenlemenin arka kısmında konumlandırılır. Taşlar tek sayılı gruplar halinde en iyi şekilde düzenlenir: 3,5,7 ve 9 pozitif içerikli sayılardır (Şekil 4) (Ketchell 2001, Tonder ve Lyons 2005). Bunun nedeni Çinliler ve Japon'un tek sayıları uğurlu sayılarından kaynaklanmaktadır (Çınar ve Atakan 2007).

Şekil 4. Bahçe elemanlarında 3'lü ilişki anahtar tasarım kavramı (Ketchell 2001)

Keane'e göre (1996) kayalar bahçede manzara yönünden, duygusal ve sembolik etkileri ile kullanılır. Eski Şinto inancına göre tanrıların ruhunu taşıdığına ve

içerisinde potansiyel bir güç taşıdığına inanılmaktadır. Bu nedenle ilk dönem bahçelerinde kayalar dini bir öge olarak kullanılmıştır (Tüfekçioğlu 2008). Tarihi Şinto tapınklarında *iwakura* ve *iwasaka* olarak adlandırılan ibadet ile ilgili kayalar bulunmuştur. Budizm etkisi altında kalmış Japon bahçelerinde, kayalar farklı anlamlar taşımakla birlikte çoğunlukla bahçelerde, Çin'deki Horai ve Hiei adı verilen dağlar ve üçlü Buda temsil edilmektedir (Şekil 5) (Nitschke, 2003). Biçimine, rengine, yapısına bağlı olarak her kayanın farklı bir anlamı vardır. Kayalar yeryüzünü, gökyüzünü, dağları, adaları, hatta bazen bir hayvanı bile simgeleyebilmektedir. Eski Hindu-Budist kozmolojisinde dünyanın merkezindeki dağ; Meru Dağı'nı (Shumisen) simgeleyen kayalar Şekil 6'da Tofuku-ji Tapınağı kuzey bahçesinde Horai Dağı'nı hatırlatan kayalar ise Şekil 7'de yer almaktadır. Kayalar yerleştirilirken yatay, köşegen, dikey şekiller ile cennet, dünya ve insan üçlemesinin eş değerinde olduğu göz önünde bulundurulmaktadır (Şekil 8) (Çınar ve Atakan 2007).

Şekil 6. Eski Hindu-Budist kozmolojisinde dünyanın merkezindeki dağ; Meru Dağı'nı (Shumisen) simgeleyen kayalar Rkyu-ji Tapınak bahçesi Takahashi (Nitschke 2003)

Şekil 5. Daisen-in Tapınağı kuru bahçesinde üçlü Budist formunda kaya düzenlemesi, Kyoto (Muromachi dönemi) (Nitschke 2003)

Şelale tasarımlarında merkezde, “*kagami-ishi*” (gölgeyi iyi yansıtan kaya) ya da “*mizutataki-ishi*” (suyun üzerine aktığı kaya) vardır. Bu kayalar yukarıdan akan suyun üzerine çarpması sonucu suyun sıçramasını sağlar (Şekil 9) (Masuno 2003). Dikey formlarda kullanılan bu taş, Zen inanisinde sazan balığı taşı (*Rigyoseki*) olarak bilinen bu taş, şelalenin içerisine yerleştirilir. Çin mitolojisine göre bu taş, şelaleden yukarı tırmandığında ejderhaya dönüşmektedir (Nitschke 2003).

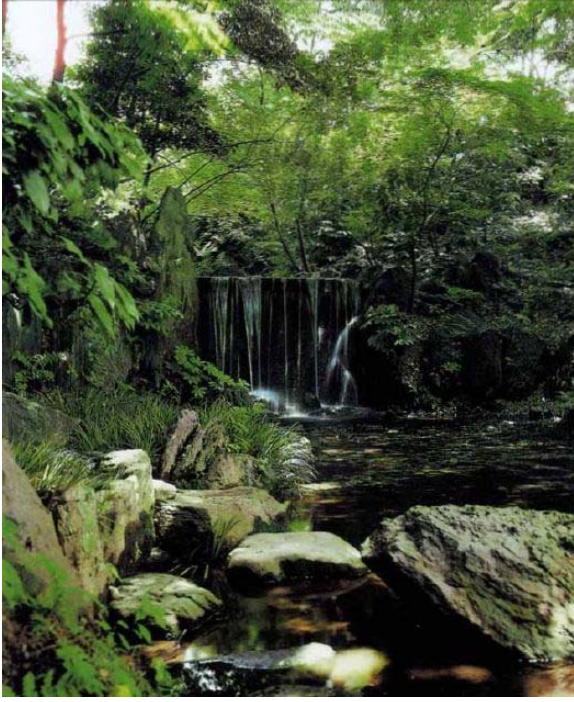

Şekil 7. Tofuku-ji Tapınağı kuzey bahçesinde Horai Dağı'nı hatırlatan kayalar, Kyoto (Anonymous³ 2010)

Şekil 8. Avlu bahçesinde 3 kaya cennet, insan ve dünyayı temsil etmektedir Ryogen-in, Kyoto (Anonim⁴ 2010)

Göl peyzajında taşlar deniz peyzajına benzer olarak gömülü ve dalga kırarak bir manzara oluşturacak şekilde yerleştirilmektedir (Inaji 1998). Kıyıda ki kayalar üzerine dikilmiş *Pinus thunbergii* ile Japonya kıyıları sembolize edilmektedir (Şekil 10). (Hopson 2007). Ayrıca, kayalık deniz kenarını sembolize eden göl kıyı peyzajı Şekil 11'de verilmiştir (Inaji 1998).

Şekil 9. Shiraito-taki yakınında Koraku-en park'ta beyaz iplikli şelale Tokyo (Erken Edo dönemi) (Nitschke 2003).

Şekil 10. Kıyıda ki kayalar üzerine dikilmiş *Pinus thunbergii* ile Japonya kıyıları sembolize edilmiştir Niho-jo, Kyoto (Hopson 2007)

Şekil 12'de verilen kaya kompozisyonu Şinto dinine göre evlilik birlikteliğini ifade etmektedir (Yamasaki 2009). Şinto dinine göre kutsal olan *Warozashi* ka-

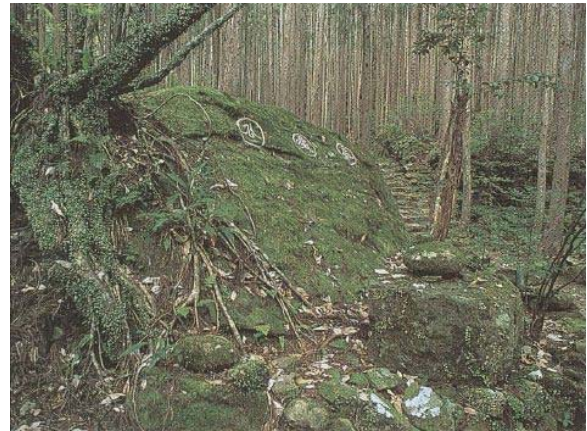
yasının, üzeri sanskrit karakterleri ile yazılmıştır (Şekil 13). "Za" adı verilen bu kaya tanrıların koltuğu olarak da bilinmektedir. Avlu bahçesinde beşli taş grubu Budist mitolojisindeki beş evrensel dağ zirvesini sembolize etmektedir. Sağdan 2. taşın yüzeyi daire şeklinde oyulmuş güneşi, taşın arkasındaki hilal ayı temsil etmektedir (Şekil 14) (Masuno 2002).

Şekil 11. Kayalık deniz kenarını sembolize eden göl kıyı peyzajı Mutsuji, Iwate dönemi (Inaji 1998).

Şekil 12. Şinto dinine göre evlilik birlikteliğini ifade eden kayalar (Yamasaki 2009)

Şekil 13. Üzeri sanskrit karakterleri ile yazılmış *Warozashi* kayası, Kumano, Japonya (Masuno 2002).

Çakıl ve kum: Kum ve çakıl kullanımı özellikle kuru Japon bahçelerinde önem arz etmektedir. Çakılın tırmıklanması suyun hareket hissini ortaya çıkarır (Şekil 15) (Ketchell 2001). Balık pullarına benzer düz ve mavimtırak çakıllar suyun dinamik akışını sembolize etmektedir (Şekil 16) (Nitschke 2003). Bahçelerdeki “*Hakusha*” adı verilen çakıl tabakası (Masuno, 2003) tırmıkla verilmiş desenler (Şekil 17), özellikle avlu bahçelerinde kullanılmaktadır. Tasarlanan desenler, özel tahtadan yapılmış bir tırmığın çakıl alan boyunca geriye doğru çekilmesiyle oluşturulmaktadır (Hopson 2007).

Şekil 14. Budist mitolojisindeki beş evrensel dağ zirvesini sembolize eden beşli kaya grubu (Masuno 2002)

Şekil 15. Çakılın tırmıklanması suyun hareket hissini ortaya çıkarmaktadır (Ketchell 2001)

Beyaz kumun dalgaları veya suyun dalgalanmasını anımsatacak modelde tırmıklanması estetik bir fonksiyondur ve aynı zamanda zen rahiplerinin konsantras-

yonlarını toplamak için yaptıkları bir egzersizdir (Şekil 18) (Masuno 2002). Kuru peyzaj bahçeleri en az malzeme ile tasarlanmak zorundadır. Bu gerçek bir sanat şekli olarak sınırlı elemanlarla kusursuz bir yerleşim sağlamaktadır (Şekil 19) (Ketchell 2001). Aynı zamanda kum, tazelik ve temizlik ifadesi olarak da kullanılmaktadır (Akdoğan 1974).

Şekil 16. Balık pullarına benzer düz ve mavimtırak çakıllar suyun dinamik akışını sembolize etmektedir (Nitschke 2003)

Şekil 17. Çakıl ve kum alanlara tırmıkla verilen modeller (Ketchell 2001)

Japon bahçelerinde değişik şekillerde kullanılan çakıl tabakası, farklı anlamlar taşımaktadır. Çakılların kümelenecek kullanıldığı kuru peyzaj bahçelerinde, bahçe içerisinde tasarlanan tepe şeklindeki yığımlar, okyanustaki adaları temsil etmektedir (Tüfekçioğlu 2008). Kum konisi ile Fuji Dağı gösterimi Şekil 20’de verilmiştir (Hopson 2007).

Bitkiler: Herdemyeşil bitkiler ile bahçede huzur verici ortamın yaratıldığı düşünülür (Ketchell 2001). Hiç bir bahçe çam ağacı olmadan düşünülemez. Güzel bir şekilde form verilmiş bir çam ağacı erkekliğin kudreti ve uzun ömürlülüğün ifadesidir (Akdoğan 1974,

Öztürk 1994). Keane'e göre (1996) Japon bahçelerinde iki tür çam bitkisi vardır. Bunlar; kadını temsil eden *Pinus densiflora* (Japon kırmızı çamı) ve erkeği temsil eden *Pinus thunbergii* (Japon siyah çamı)'dır (Tüfekçioğlu 2008). *Pinus parviflora*, sonsuz uzayı temsil etmek için kullanılmıştır (Şekil 21) (Hopson 2007).

Şekil 18. Zen rahiplerinin çakıla tırmıkla model vermesi (Masuno 2002).

Şekil 19. Kuru bahçeler Daisen-in Tapınak bahçesi (Anonymous⁵ 2010)

Şekil 20. Kum konisi ile Fuji Dağı gösterimi, Ginkaku-ji, Kyoto (Anonymous⁶ 2010)

Şekil 21. *Pinus parviflora*, sonsuz uzayı temsil etmektedir, Daisen-in, Kyoto (Anonymous⁷ 2010)

Bahçelerde kiraz (*Prunus avium L.*), erik (*Prunus domestica L.*) gibi meyve ağaçlarının çiçekleri ile sonbaharda akçağaçların (*Acer palmatum Thbg.*) kırmızılığı dikkat çekmektedir (Şekil 22,23) (Nurlu ve Erdem 1994). Japonya da Erik ağacı (*Prunus mume*, *Prunus serrulata*) çiçekleri kışa benzer olarak cezbedici olarak baharı müjdelemektedir (Deitz 2008). İlkbaharda, kiraz ağaçları çiçek açtığına, Japon bahçelerini gezmek milyonlarca insan için cazibe haline gelmektedir. Festivallerin ve eğlencelerin düzenlendiği bu dönem, ülkede milli bir olay olarak kabul edilir. Kyoto'da her yıl insanları eğlendirmek için görkemli bahçelerin özel mevsimsel açılışları yapılmaktadır (Ketchell, 2001, Tüfekçioğlu 2008).

Şekil 22. Kyoto'da bahar (Hopson 2007)

Şekil 23. Sonbaharda Japon akçaağacı türü düşen yaprakları vurgulamaktadır (Vertress 2001)

Geleneksel tapınak bahçelerinde sıkça görülen yosun bitkisi, bahçelerde güzel ve narin bir ifade oluşturmaktadır. Genellikle, Muromachi dönemine ait durgun bahçelerde kullanılan yosun bitkisi, sembolik olarak insanların tepelerde bulunan yeşili hissetmeleri ve kayalarla güzel bir zıtlık oluşturması amacıyla tasarlanmaktadır (Masuno 2003). Kokedera Kyoto da iyi bilinen yosun tapınağı Saiho-ji yosun bahçesi Şekil 24'de sunulmuştur (Hopson 2007). Bambu güçlülük ve esnekliği ile ilişkilendirilmektedir (Ketchell, 2001).

Bazen yağmur damlalarının ince musikisini işitmek için binaya yakın yerlere büyük yapraklı palmyeler dikilmektedir (Akdoğan 1974). Ise'de imparatorluk tapınağında Şinto keşişleri tanrılar için yiyecek koyulan karahitsu kutusuna Şinto dinince kutsal olan herdem yeşil bir çalı olan sakaki'nın (*Cleyera japonica*) bir dalını eklemektedirler (Şekil 25) (Masuno 2002).

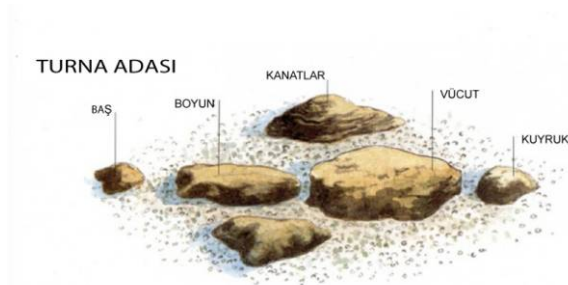

Şekil 24. Kokedera Kyoto da iyi bilinen yosun tapınağı Saiho-ji yosun bahçesi (Hopson 2007).

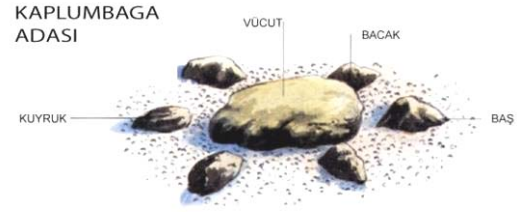
Şekil 25. Şinto keşişleri karahitsu kutusuna sakaki bitkisinin bir dalını koyarken (Masuno 2002).

Adalar: Göl ada peyzajının çeşitli tipleri vardır: tepe adaları, düz arazi adaları, orman adası, kıyıları kayalık adalar, bulut şeklinde, med cezir plaj tipi, çam kabuğu v.b. (Inaji 1998). Bazıları ormanla kaplı adaları temsil ederler. Bazıları ise sudan yükselen dağ formasyonları şeklinde düzenlenmişlerdir. Bu adacıkların okyanusun ortasında olduğu düşünülerek hiçbir zaman kıyı ile ilgili kuracak köprü v.b. düzenlemesine yer verilmez (Öztürk 1994). “Nakajima” adıyla bilinen bu adalar, eski Çin dönemlerinde Shinsen düşüncesinin farklı bir görünüşü olarak kabul edilip, gerçekleşmesi imkânsız üç efsanevi düşünce adası olarak Horai Dağı, turna kuşu ve su kaplumbağasını temsil etmektedir. Taoist düşünceye göre uzun ömürlülüğün sembolü olarak kabul edilen bu adalar, göl bahçelerinin yanı sıra aynı zamanda Zen tapınaklarındaki kuru peyzaj bahçelerinde de kullanılmıştır (Masuno, 2003). İlk kez Heian döneminde ki Shinden zukuri bahçelerinde görülen bu adalar çoğunlukla Çin etkisinde kalarak tasarımlarında farklılıklar göstermiştir. Bu adalardan bir kaç taş ve bonzai sanatı kullanılarak form verilmiş çam bitkisi ile yapılan, turna kuşuna benzer adalara “*Tsuri-jima*” (Şekil 26) adı verilirken, göl ve kuru peyzaj bahçelerinde bu adalara “*Kame-jima*” (Şekil 27) adı verilen su kaplumbağasına benzer adalar eşlik etmektedir (Tüfekçioğlu 2008).

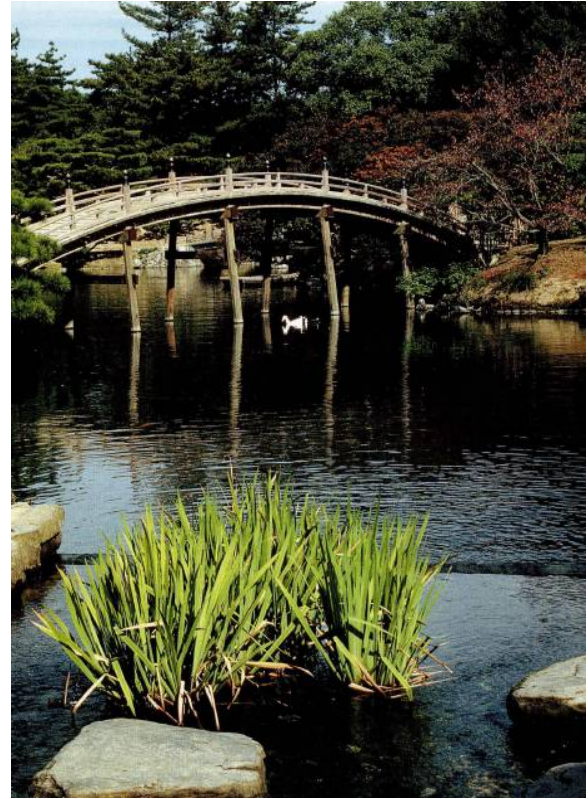

Şekil 26. Turna adası (Ketchell 2001)

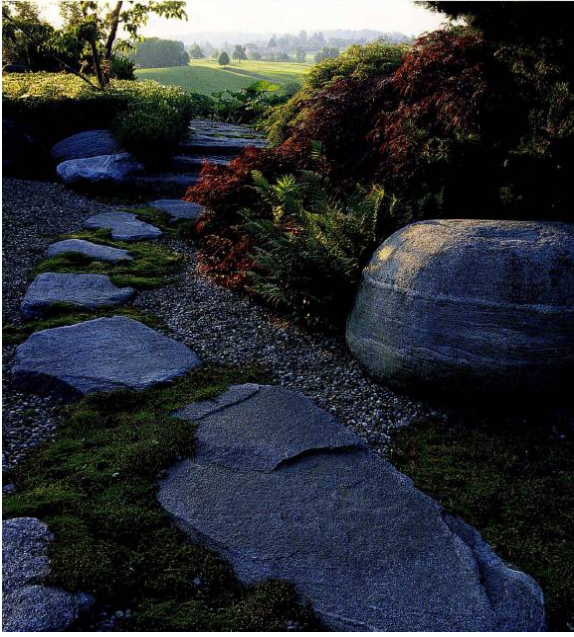
Patikalar: Adım taşları, çay törenlerine gelen misafirlerin uzun giysilerini (Kimono) ve ayakkabılarını çamurlardan korumak ve kaygan yosun üzerinde ki yürüyüşlerde oluşabilecek tehlikeleri önlemek amaçlı tasarlanmıştır. Taşların asimetrik dizilimi bahçenin doğallığını ortaya çıkarmaktadır (Seike ve ark. 1992). Bu taşlar konukları bir objeye doğru yönlendirir. Bu çay odası, fener veya kuyu olabilir. (Akdoğan 1974, Nurlu ve Erdem 1994, Masuno, 2003). Şekil 28’de adım taşlı patika izleyicinin görüş açısını ahşap köprüye döndürecek şekilde yerleştirilmiştir. Patika hattı uzaktaki manzaraya doğru izleyicinin gözlerine rehberlik etmektedir (Şekil 29) Çakıl taşları içine yerleştirilmiş adım taşları enerji veren bir görüş sağlamaktadır (Şekil 30) (Ketchell 2001).

Şekil 27. Kaplumbağa adası (Ketchell 2001)

Şekil 28. Adım taşlı patika izleyicinin görüş açısını ahşap köprüye döndürecek şekilde yerleştirilmiştir (Ketchell 2001).

Şekil 29. Patika hattı uzaktaki manzaraya doğru izleyicinin gözlerine rehberlik etmektedir (Ketchell 2001).

Şekil 30. Çakıl taşları içine yerleştirilmiş adım taşları enerji veren bir görüş sağlamaktadır (Ketchell 2001).

Köprüler: Nehir ve göller üzerinde kemer şeklinde inşa edilmiş olan ahşap ve taş köprüler suda yansıya-

rak tam bir daire meydana getirirler (Şekil 31) (Tanrıverdi 1975). Keane'e göre (2005) Japon bahçelerinde köprülerin Budizm dinine göre farklı semboller taşıdığı bilinmektedir (Tüfekçioğlu 2008). Geleneksel Japon bahçelerinde tasarlanan köprülerin isimleri, kullandıkları malzemeye ve biçimlerine göre değişim gösterir. Bu köprü çeşitleri; taşköprü (*Ishibashi*), eğik köprü (*Soribashi*), toprak köprü (*Dobashi*), gizli köprü (*Nozokibashi*), ay görünümlü köprü (*Engetsukyou*), düz köprü (*Hirahashi*) ve zigzaglı köprü (*Yatsuhashi*)'dür (Masuno, 2003).

Şekil 31. Ritsurin parkı göl ahşap köprü edo dönemi (Nitschke 2003)

Şekil 32. Roji kırsal çay bahçesi adım taşları ve bir taş fener çay evine rehberlik etmektedir, (Momoyama dönemi) (Nitschke 2003)

Fenerler: Bahçe fenerlerinden bazıları, tahta ve metal içinde olsa da çoğu taştan yapılmaktadır. Bunların çoğu, ciddiyetin, saflığın ve gelişmişliğin beğenilen

A.T. Polat ve B.Ö. Kurtaslan / *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi* 25 (3): (2011) 110-123

görünümünü yansıtmak amacıyla, hafifçe kurutulmuş granitten yapılırlar. Taş fenerler orijinal olarak Budist tapınaklarının hollerinin ön kısmında, dinsel lambalar şeklinde kullanılmaktaydı (Şekil 32) (Öztürk 1994).

Şekil 33. Taş fener (Ketchell 2001)

Şekil 34. Kyoto'nun kuzeyinde ki tepelerinde altın pavyon (Anonymous⁸ 2010)

Ketchell'e göre (2005) "Ishi toro" olarak bilinen taş fenerler, taban, gövde, alev kutusu, alev kutusu çatısı ve baş bölümü olmak üzere 5 kısımdan oluşmaktadır. Tasarımcılar tarafından bu bölümlerin, evreni oluşturan rüzgâr, su, toprak, ateş ve cennet gibi 5 temel öğeyi temsil ettiğine inanılır (Tüfekçioğlu 2008).

Şekil 35. Gümüş pavyon Ginkaku-ji, Kyoto (Ketchell 2001)

Şekil 36. Taş pagoda (Ketchell 2001)

Pagodalar: Kyoto'nun kuzeyinde ki tepelerinde altın pavilyon Ashikaga Yoshimitsu tarafından 1394'de inşa edilmiştir. Yoshimitsu 1408'de ölene kadar Japon kültür merkezi olarak kullanılmıştır (Şekil 34) (Nitschke 2003). Gümüş pavilyon 14 y.y.'da ayı seyretmek için tasarlanmıştır (Şekil 35) (Ketchell 2001). Japon bahçelerinde kullanılan bahçe pagodaları, pagodaların minyatürize edilmiş şeklidir (Şekil 36) (Nurlu ve Erdem 1994).

Şekil 37. Su çanağıdır (Tsukubai) Anonymus⁹ 2010)

Şekil 38. Bahçeye gelen misafirlerin çay evine girmeden önce su çanağında ağızlarını ve ellerini yıkamaları ev sahibine saygıyı temsil etmektedir (Anonymus¹⁰ 2010)

Su çanakları: Çay bahçesinin başlıca unsurlarından biri elleri yıkamak ve ağız çalkalamak için tsukubai veya su çanağıdır (Şekil 37). Misafirler bunu sembolik anlamda Budizm'de çay seramonisinin kaynağını hatırlatan arınma için kullanırlar (Masuno 2002). Japon bahçelerinde ilk kez çay evlerine ait giriş bahçelerinde kullanılmıştır. Japon geleneklerine göre, bahçeye gelen misafirlerin çay evine girmeden önce ağızlarını ve ellerini yıkamaları ev sahibine saygıyı temsil etmektedir (Şekil 38) (Ketchell, 2001). Misafirlerin çay evlerine bedenlen ve zihnen arınmış şekilde girmelerini sağlamak amacıyla dönemin efendileri tarafından, ruhu dinlendirebilecek bazı tasarım elemanları bahçede kullanılmıştır. Çay evi tasarımlarında kullanılan su kapları (Tsukubai), kelime anlamı olarak "boyun eğmek ya da çömelmek" olarak bilinmektedir (Seike, 1992). Japonya'nın ünlü geleneksel Tawaraya Inn merkezinde gökyüzüne açık tipik küçük bir avlu bahçesi veya tsubo-niwa. Koridor bu alanın iki tarafına açılıyor buradaki anahtar elemanlar yüzeydeki çakıl taşları, geleneksel takunya altındaki düz taş veya geta ve kepçeli su çanağı (Şekil 39) (Masuno 2002).

Şekil 39. geleneksel takunya altındaki düz taş veya geta ve kepçeli su çanağı (Masuno 2002).

Şekil 39. geleneksel takunya altındaki düz taş veya geta ve kepçeli su çanağı (Masuno 2002).

Şekil 38. Geyik korkuluğu (Shishi odoshi) (Anonymus¹¹ 2010)

Geyik korkuluğu: Tipik bir Japon su kullanımı, su teknesi ile birleştirilmiş basit bir bambu çubuğundan (su kanalı) oluşan geyik korkuluğudur (Şekil 40). Su ağırlığı nedeni ile bambu çubuğundan bir taş üzerine düşmekte ve bambunun taşa çarpması ile ses çıkmak-

tadır. Bambu tekrar kalkar ve işlem devam eder (Ketchell 2001).

Sonuç

İlk çağlardan beri insanlar yaşadıkları çevrelerde özellikle işlevsel amaçlı bahçeler oluşturma çabası içinde olmuşlardır. Geçen zamanla birlikte toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik gelişimleri bu oluşturulan bahçelerin şekillenmesine ve karakter kazanmasını sağlamıştır. Böylece bahçe sanatları ve bunların tarihçeleri de oluşmuştur. Bu süreçte diğer güzel sanatlarda olduğu gibi bahçe sanatlarında da dinsel olguların önemli yansımaları görülmektedir.

Japon bahçeleri çok eskiye dayanan tarihçesi ile önem taşımaktadır. Bu zaman sürecinde; Nara ve Heian döneminde pagodaların yapılması ve ünlü bahçe düzenleme kılavuzu “*Sakuteikini*” basılması, Kamakura döneminde ortaya çıkan zen düşüncesi ve bunun etkisinde oluşturulan bahçeler, Muromachi döneminde yapılan “Altın ve Gümüş Pavyonlar”, Momomaya döneminde bahçelerde insan ve doğa arasında dengenin tam olarak sağlanması ve Edo döneminde çay evlerinin bahçelere eklenmesi gibi akımlarla büyük gelişmeler göstermiştir. Son olarak Meiji döneminde başlayan baskılar ve doğadan uzaklaşma günümüz Japon bahçelerinde batı stili tasarım anlayışlarının etkisi ile birlikte devam etmiştir.

Bunlara rağmen Günümüz Japon bahçeleri, kendine has tasarım kriterleri, iklimsel özellikleri, bitki türleri ve bahçe unsurları ile diğer bahçelere göre farklılık arz etmektedir. Yeni oluşturulacak Japon bahçelerinde eskiden beri gelen bu ana tasarım kriterlerinin göz önünde tutulması gerekmektedir.

Japon bahçeleri, uzak doğuda doğmuş ve hala devam etmekte olan Budizm, Şintoizm ve Taoizm gibi dinlerin etkisinde gelişmiş ve olgunlaşmıştır. Diğer bahçe sanatlarına göre bu etkiler çok daha fazla yoğun görülmektedir. Japon bahçelerinin bahçe tasarımı ve uygulamaları açısından “doğallık” özelliği tartışılmazdır. Bunun başarılmasında bölgenin iklimsel faktörlerinin yanısıra informal tasarım, seçilen bitki türleri ve kullanılan doğal materyaller (ahşap, kaya, taş v.b.) de önemli rol oynamaktadır. Bunun sonucu olarak, bahçe görsel kalite açısından yüksek değer taşımaktadır.

Japon bahçelerinin yüksek doğal ve estetik değerini yine diğer bahçe sanatlarına göre çok fazla gördüğümüz bahçe unsurlarına yüklenen manevi anlamlar tamamlamaktadır. Japon bahçesinin görsel olarak izlenilmesi ve rekreasyonel kullanımının yanısıra, taşıdığı sembolizm, bu bahçelerin öğretici özelliğini de ön plana çıkarmaktadır. Japon bahçesinin gizemli havası içinde bahçe kullanıcısı/izleyicisi doğa ile birlikteliğini merak ve öğrenme arzusu ile devam ettirmektedir.

Kaynaklar

- Akdoğan, G. 1974. Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara.
- Anonymous¹, 2010. <http://www.reigrut.net/us/travel/japan/P6110061.jpg> bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous², 2010. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/55/Motsuji_yarimizuz2.jpg bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous³, 2010. <http://travel.webshots.com/photo/1344811113070212125zsqLgj> bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous⁴, 2010. http://lh6.ggpht.com/_uhGZPPR6Ijo/Rtrv1uAfxI/AAAAAAAAACw/jh-tEXwirm8/Ryogen-in+Zen+Garden!.JPG bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous⁵, 2010. <http://lock07.free.fr/Photos%20Japon%20Aout%202007/Daisen-in3.jpg> bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous⁶, 2010. <http://www.wikiwak.com/image/Ginkakuji-M1953.jpg> bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonim⁷, 2010. http://3.bp.blogspot.com/_qT4KXL9FgZA/SwmubimB73I/AAAAAAAAARY/Lw867-H0UMs/s1600/Daisen1.jpg bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous⁸, 2010. http://lh6.ggpht.com/_u239ohOISWc/SW5752cwRBI/AAAAAAAAAKCw/SLiXKz3hnBE/DSC_0467_00131+.jpg bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous⁹, 2010. http://regex.info/i/JF7_017302.jpg bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous¹⁰, 2010. <http://www.panoramio.com/photo/2656775> bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Anonymous¹¹, 2010. http://www.nwl.ca/DCP_0027.JPG bağlantılı web sitesinden alınmıştır.
- Çınar, S., Atakan, B. 2007. Minyatür Bir Dünya-Zen Bahçeleri “Ryoan-ji Örneği”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 58(2), pp.41-51
- Deitz, P., 2008. Plum Blossoms: The Third Friend of Winter, *Site Lines A Journal Of Place, Fall* 4(1), pp.3-5
- Gültekin, E., 1998. Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, *Çukurova Üniversitesi Yayını*, Adana.
- Hobson, J., 2007. Niwaki Pruning, Training and Shaping Trees the Japanese Way. *Timber Press*, USA.

- Inaji, T., 1998. The Garden As Architecture Form And Spirit in The Gardens Of Japan, *Kodansha International*, China and Korea.
- Ketchell, R., 2001. Japanese Gardens In A Weeken, Octopus Publishing Group Ltd., London.
- Masuno, S., 2002. The Modern Japanese Gardens. ISBN 0-8048-3437-7 Tuttle Publishing. Boston, Massachusetts.
- Masuno, S., 2003. Inside Japanese Gardens-From Basics to Planning, Management and Improvement, *The Commemorative Foundation for the International Garden and Greenery Exposition*, Osaka.
- Miura, K. Sukemiya, H., 2007. Visual Impression of Japanese Rock Garden (Kare-sansui): From the Point of View of Spatial Structure and Perspective Cues, *Proceedings of International Symposium on EcoTopia Science 2007*, ISETS07, pp.1165-1168.
- Nakase, I., 1988. Designing Techniques of Japanese Gardens I Miniaturization and Borrowed Views, *Bulletin of the University of Osaka Prefecture*, B 40, pp.59-68.
- Nitschke, G., 2003. Japanese Gardens Right Angle and Natural Form, *TASCHEN GmbH*, Köln.
- Nonaka, N., 2008. The Japanese Garden: The Art of Setting Stones, Site Line. *A Journal Of Place*. Fall 4(1), pp.5-8
- Nurlu, E., Erdem, Ü. 1994. Peyzaj Sanatı Tarihi, *Ege Üniversitesi Yayını*, İzmir.
- Öztürk, Ü., 1994. Tarihi Japon Bahçeleri ve Bonsai Sanatında Planlama-Uygulama İlkeleri *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi.
- Sadler, C.K., 2007. Design Guidelines for Effective Hospice Gardens Using Japanese Garden Principles, Master Thesis. *Faculty of Landscape Architecture at the State University of New York College of Environmental Sciences and Forestry*.
- Sarkowicz, H., 1998. Die Geschichte der Gärten und Parks, çeviri, Insel Verlag, Frankfurt.
- Seike, K., Kudō, M. & Engel, D.H. 1992. A Japanese Touch For Your Garden, *Kodansha International*, Tokyo.
- Tachibana, S., Daniels, & S. Watkins, C. 2004. Japanese gardens in Edwardian Britain: landscape and transculturation, *Journal of Historical Geography*, 30 (2), pp.364-394.
- Tanrıverdi, F., 1975. Peyzaj Mimarlığı Bahçe Sanatının Temel İlkeleri ve Uygulama Metodları, *Atatürk Üniversitesi Yayını*, Erzurum.
- Tüfekçioğlu, A., 2008. Japon Bahçelerinde Kullanılan Tasarım Elemanları ve Tarihi Süreç İçerisindeki Değişimleri, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı, Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi.
- Van Tonder, G.J., Lyons, M.J. 2005. Visual Perception In Japanese Rock Garden Design. *Axiomathes* 15 pp.353-371
- Van Tonder, G.J., 2007. Recovery of visual structure in illustrated Japanese gardens, *Pattern Recognition Letters*, 28, pp.728-739.
- Vertress, J.D. 2001., Japanese Maples, *Timber Press*, Inc., Portland, Oregon.
- Yamaguchi, K., Nakajima, I. Kawasaki, M., 2008. The Application of the Surrounding Landform to the Landscape Design in Japanese Gardens, *Wseas Transactions On Environment And Development*, 8(4), pp.655-665
- Yamasaki, E., 2009. Japanese Garden Design for the 21st Century. A Senior Project, *Faculty of the Landscape Architecture Program University of California, Bachelors of Science of Landscape Architecture*, USA.